

Zinātnieks Arnolds Ūbelis

Kopš 1999. gada fizikas zinātņu doktors Arnolds Ūbelis ir Latvijas Nacionālā kontaktpunkta (LNK) vadītājs ES 5. un 6. ietvarprogrammas jautājumos.

Ozona slānis un Daugava

Ielūkojoties Arnolda Ūbeļa garajā zinātnisko publikāciju sarakstā un viņa darbības aplocēs, rodas iespaids par universālu pētnieku ar pamatīgu sabiedrisko slodzi. Ne reizi viņu iznācis satikt mūsu pašu zinātnieku saietos, šovasar arī kādā starptautiskā pasākumā, kur zinātnes lietas tiek koordinētas Eiropas Savienības robežās. Viņš parasti runā mazliet klusināti, bet ar lielu iekšēju pārliecību. Arī šajā reizē Vecrīgā, kur Šķūņu ielā 4 atrodas daudziem pasvešais iestādījums – ES Sestās ietvarprogrammas zinātnei un tehnoloģiju attīstībai Latvijas Nacionālais kontaktpunkts (LNK). «Mana paša skatījumā nemaz tik daudz radikālu pārmaiņu nav bijis. Tā ir bijusi loģiska manas zinātniskās karjeras izaugsme, sākot ar konkrētiem pētījumiem.»

Ūbelis uzskata, ka paveicies, jo viņa vadītā jauno zinātnieku grupa tajā laikā izmantojusi jaunu pētniecības metodi skābekļa apakšgrupas atomu un molekulu pētījumos. A. Ūbelis ar saviem kolēģiem nonācis pie atmosfēras lietām, pie ozona slāņa problēmām, kuras tolaik kļuvušas ļoti aktuālas. Par sava veida pagriezieni viņš uzskata 1990. gadu, «kad beidzot novācām dzelzs priekškaru pie Liepājas un mums kļuva pieejami kontakti ar visu pasauli».

Pavisam drīz latviešu zinātniekiem sākusies laba sadarbība atmosfēras pētniecībā ar Brēmenes universitāti (Vācijā). Veidojušies sakari ar citām universitātēm Eiropā. Profesionāli sekots līdzī amerikāņa Šervuda Roulanda un eiropieša Paula Krucena pētījumiem atmosfēras ozona slāņa fotoķīmijā, kuri par to izpelnījās Nobela prēmiju.

Deputāta pienākumi Rīgas domē šo fiziķi pievērsuši līdzsvarotas attīstības jautājumiem, kas, viņaprāt, nav tikai dabas aizsardzības lietas vai «krāsu sektantisms» (tā nosaukta arī viņa publikācija presē – Daugava līdzsvarotas attīstības redzējumā).

«Tā ir visu mūsu kopējā rūpe: gaiss, ko mēs elpojam, ūdens, ko mēs dzeram, apstākļi darbā un dzīves vietā. Izvirzās jautājums, vai civilizācija var izdzīvot tuvākajos simt gados vai arī nonāks līdz draudīgām sociālām katastrofām,» prāto zinātnieks.

Vide, bizness un ētika

LU Fizikas un matemātikas fakultāte joprojām ir Ūbeļa dzīves neatņemama sastāvdaļa, un arī ārvalstīs viņš tiekot uzņemts «kā cilvēks no universitātes akadēmiskā personāla». A. Ūbelis lepojas, ka, darbojoties vienlaikus vairākos virzienos un strādājot 12 stundas diennaktī, viņa pārraudzībā ir arī divi doktoranti un pusducis maģistrantu. Fakultātē kopīgi cenšas akcentēt fizikas saikni un nozīmi dabai un kultūrvidēi draudzīgu tehnoloģiju attīstībai, uzturot maģistrantūras apakšvirzienu Fizika un tehnoloģijas līdzsvarotai attīstībai. No daudziem zīmīgs ir viņa lekciju kurss Vide, bizness un ētika fizikas maģistrantūras studentiem, kas gan vairāk notiekot kā praktiskas nodarbības.

Kāpēc mūsu augstskolās apsīkst studētgrībētāju plūsma eksakto zinātņu nodaļās? Latvijas pašreizējā situācija, pēc A. Ūbeļa domām, ir vairākkārt sliktāka nekā Vācijā vai tuvākajās kaimiņvalstīs, piemēram, Somijā. Apmēram 15 tūkstoši jauniešu, kas Latvijā izvēlējušies dabas un inženierzinātņu studijas, šajā ziņā ir gaužām maz. Proporcija (tikai kādi 10 procenti) rada satraukumu, «jo nācija, kurai nav tehniskās domāšanas, nevar konkurēt modernajā pasaulē».

Viņaprāt, balsts meklējams vidējā izglītībā, kur mēs vēl neesam pārāk zemu zem Eiropas vidējā līmeņa. Lai tikai augstskolas apzinātos savu sūtību. Lai tikai šajās dabas pētnieku un inženierzinātņu nodaļās stātos jaunieši ar «šāda veida domāšanu», vienalga kādi robi ir viņu līdzšinējās zināšanās. Fizikas zinātņu doktors nesāk tirādes pret politoloģiju, tieslietām vai ekonomikas vadību kā jaunu cilvēku biežāk izvēlētiem karjeras tramplīniem, vien piebilst, ka viņu apmācība nav līmenī, kādu mēs un Eiropa varētu vēlēties.

Pētnieks, pedagogs un koordinators

Labi augstskolu pasniedzēji ir katras nācijas smadzenes un zelta fonds, bet kādam nākas uzņemties arī zinātnes koordinators, zinātnes institūciju tuvinātāja lomu. Tādam nolūkam arī 1999. gadā tika izveidots LNK, kuru vada A. Ūbelis un kura konsultantu sarakstā ir rinda konkrētu nozaru speciālistu: no informācijas sabiedrības tehnoloģijas līdz Eiratomam zem LU Cietvielu fizikas institūta jumta.

Jautāju, vai šo papīru bīdītājs un procesa pārraudzītājs par panākto guvis arī kādu gandarījumu? A. Ūbelis stāsta: «Lai arī tas nav bijis viegli, jo pats interesantākais ir mans darbs ar studentiem, bet gandarījums ir. Sava veida auditorija, kurai nācās mācīties, bija visa Latvijas zinātnieku saime. Man ar saviem kolēģiem kontaktpunkta grupā, šķiet, kopumā ir izdevies informācijas plūsmu pavērst tā, lai cilvēki redz, kāds no tās ir labums un kā tā izmantojama. Tas nāk ar reālu atbalstu Latvijas zinātnei.» Īsi sakot, kā ES 5. ietvarprogramma, tā tagad jau 6. ietvarprogramma ir devušas iespēju ar multinacionālām projektu komandām tuvināt Latvijas zinātniekus Eiropas institūtiem, saņemt ES finansējumu, kas ir tik būtisks mūsu zinātnes izdzīvošanai. Naudas izteiksmē tas nozīmē, ka visi ar šiem kontaktiem saistītie cilvēki «piedalījušies procesā, kurā uz Latviju kā ieguldījums zinātnē ir atnākuši vismaz 15 miljoni eiro».

Tas viss panākts ar relatīvi nelieliem budžeta līdzekļiem, arī telpas Šķūņu ielā 4 nekādi nevar dēvēt par speciāli iekārtotu biroju.

Jūtami pieaugusi zinātnieku kopējā aktivitāte par Eiropas institūciju piedāvātajiem projektiem un programmām. Jau tagad 6. ietvarprogrammai ienākuši 250 pieteikumi, līdz gada beigām to skaits varētu sasniegt 400. Kontaktpunkta vadītājs stāsta, ka izpratne par līdzdalību tādos projektos noteikti pieaugusi arī reģionālajās augstskolās. Pat projekta neveiksmes gadījumā saglabājas un nostiprinās lietišķi kontakti ar kolēģiem citās Eiropas universitātēs, kas ir īpaši nozīmīgi jauno zinātnieku izaugsmei.

VIZĪTKARTE

Arnolds ŪBELIS

Dzimis 1943. gada 13. maijā Rudzātos

Beidzis LU Fizikas un matemātikas fakultāti (1960), aizstāvējis disertāciju Ļeņingradas universitātē (1983), fizikas zinātņu doktors (1991)

Papildapmācību guvis Roskildes universitātē (Dānija), Grenobles universitātē (Francijā), Upsalas universitātē (Zviedrijā) un citās ārvalstu universitātēs (1992–2002)

Kopš 1991. gada – Atomfizikas un spektroskopijas institūta vadošais pētnieks, kopš 1994. gada – tā nodaļas vadītājs

Kopš 1999. gada – Latvijas Nacionālā kontaktpunkta (LNK) vadītājs ES 5. un 6. ietvarprogrammas jautājumos

Latgales priekšpilsētas padomes priekšsēdētājs un Rīgas domes deputāts (1990–1994)

Daudzu zinātnisku publikāciju autors un līdzautors, vairāk nekā 40 starptautisku konferenču dalībnieks

Precējies, dzīvesbiedre Regīna, piecu bērnu tēvs

Vaļasprieks – kalnos kāpšana, iemīļots braucamrīks – divritenis